

Correctievoorschrift HAVO

2011

tijdvak 2

geschiedenis (pilot)

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
- 3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examiner en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examiner. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 76 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:
Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

1, 3, 6, 4, 2, 7, 5.

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

bij 1:

- De Klokbeercultuur was een landbouwsamenleving, omdat het maken van aardewerk veel tijd kost / het bakken van de pot niet door jagers/verzamelaars gedaan kan worden / het aardewerk te groot / te kwetsbaar is om mee te nemen door rondtrekkende jagers/verzamelaars. / Klokbeers worden gebruikt om voorraden in op te slaan, dit is typerend voor de landbouwsamenleving waarbij graan voor de winter wordt bewaard

1

bij 2:

- Uit de naam Klokbeer-, Trechterbeer- of Bandkeramiekcultuur kun je concluderen dat het hier gaat om prehistorische culturen, want er zijn blijkbaar geen andere gegevens zoals geschreven bronnen gevonden (wat kenmerkend is voor de prehistorie) die de eigen naam van het volk bevatten

1

3 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De traditionele methode om zieken te behandelen is door de zieken in de tempel te leggen / de genezing in handen van de goden te leggen
- Hippocrates zorgt voor verandering door artsen de leefomgeving / eet- en drinkgewoonten van de zieke te laten onderzoeken, waarna behandeling van de zieke volgt
- Dat past bij de ontwikkeling van wetenschappelijk denken in deze tijd in Griekenland waar men niet meer alleen op de goden vertrouwt maar ook zelf onderzoek gaat doen

1

1

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Een militair-strategisch gevolg van het naar Rome sturen van de zonen van Germaanse stamleiders was, dat de Romeinen hierdoor bondgenoten kregen binnen de Germaanse stammen / een Germaanse opstand konden voorkomen omdat de zonen als gijzelaar dienden / de opleiding van de toekomstige legerleiders konden sturen 1
- Een sociaal-cultureel gevolg was, dat zo jonge Germanen de Romeinse cultuur gingen overnemen en zouden introduceren bij hun eigen volk 1
- Deze regel past bij de romanisering, want door de zonen van de stamleiders naar Rome te sturen, leerden zij, de toekomstige leiders, de Romeinse taal, gewoonten en tradities (en gingen die overnemen) 2

5 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Je kunt twijfelen aan de bruikbaarheid van deze bron voor een onderzoek naar het vertrek van Attila, omdat de oorzaak van het vertrek van Attila eenzijdig wordt verklaard vanuit de christelijke visie / uitsluitend wordt toegeschreven aan de aanwezigheid van de paus (wat de bron niet betrouwbaar lijkt te maken).

6 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Uit de beschrijving blijkt, dat de paus samen met twee Romeinse bestuurders naar Attila gaat / dat de paus leiding geeft aan een gezamenlijk bezoek aan Attila om Rome te redden.

De middeleeuwen

7 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door de ineenstorting van het Romeinse Rijk verdween de infrastructuur en hiermee (veel van) de handelscontacten 1
- Door het verdwijnen van de handel (en steden) verdween het geld voor een groot deel als betaalmiddel en moest er overgegaan worden tot het uitwisselen van diensten in natura, wat de kern is van het feodale stelsel dat gebaseerd is op beloftes van onderlinge hulp / niet in geld uitgedrukte relaties 2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het feodale stelsel is gebaseerd op een wederzijdse afspraak, omdat de leenman (de abt van het klooster St. Denis) wordt opgeroepen met zijn mannen en wapens naar de oostgrens te trekken en zich voor te bereiden op de oorlog, waar tegenover staat dat de leenman voor zijn bijdrage begunstigd wordt door de koning / de koning zijn gunsten in kan trekken als de leenman zijn taak niet uitvoert 2
- Het feodale stelsel is niet gebaseerd op gelijkwaardigheid, omdat er in de bron sprake is van dwang/dreigement/opdracht van de koning ten aanzien van de leenman; indien de abt nalatig is bij de uitvoering van de opdracht kan de koning zijn gunsten intrekken 2

9 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Er is sprake van een grote bewondering voor de Oudheid, want Alcuinus ziet in Athene een voorbeeld / noemt Plato als voorbeeld, net als tijdens de renaissance (van de vijftiende eeuw) gebeurt.

10 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Een succesvolle kruistocht zal de macht van de paus vergroten waardoor de strijd om de macht tussen wereldlijke en geestelijke overheid (Investituurstrijd) in het voordeel van de paus zou kunnen uitvallen / Hendrik IV zou door zich aan te sluiten bij de kruistocht erkennen dat de paus de suprematie had.

11 maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken dat door de groei van de handel:

- de steden meer te maken kregen met (handels)conflicten/geschillen, waardoor een eigen rechtspraak meer noodzakelijk werd 2
- de steden / de burgers in de steden meer macht/invloed kregen bij de landsheer (door hun grotere belastingafdracht), waardoor die eerder tegemoet kwam aan hun wensen 2

Door de tijd heen

12 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

1, 5, 6, 3, 2, 4.

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

13 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Een kenmerk van het beleid van veel middeleeuwse vorsten is het streven naar centralisatie 1
- wat in de bron naar voren komt in het benadrukken van de eenheid van Frankrijk 1
- Het absolutisme gaat uit van de absolute macht van de vorst over zijn onderdanen 1
- wat in de bron naar voren komt doordat wordt vastgesteld dat wanneer het volk zich hiertegen verzet, rampen zich over de hoofden van het volk zullen voltrekken; de vrijheid/de wil van het volk moet daarom in handen van de koning gelegd worden 1

14 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat deze tevredenheid is te verklaren doordat de trans-Atlantische slavenhandel / de driehoekshandel veel geld zou opleveren voor de Republiek. De forten in Afrika zouden slaven kunnen leveren die verscheept konden worden naar Suriname waar zij konden werken op plantages (New York had geen functie in de driehoekshandel).

15 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De Geer gaat met Zweden handelscontacten overzee aan, waardoor hij toegang krijgt tot allerlei grondstoffen 1
- wat past bij de bijzondere positie van de Republiek in economisch opzicht door de vele overzeese handelscontacten / de grote Amsterdamse stapelmarkt 1
- Het begin van een wereldeconomie (met wereldwijde handelscontacten) / het handelskapitalisme zorgde in deze tijd voor een structurele verandering op economisch gebied 1
- wat in de levensloop van De Geer naar voren komt in zijn internationale handelscontacten met Zweden / zijn optreden als internationaal handelaar op de stapelmarkt 1

16 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De abolitionisten zullen hem niet als voorbeeld gebruikt hebben, omdat zijn leven niet representatief is voor de slavernij: Capitein krijgt de kans te studeren en wordt predikant.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

In de eed wordt de stadhouder / de aristocratie (regenten) afgewezen, wat wijst op het gedachtegoed van de democratische revoluties, omdat die zich keren tegen de aristocratie.

Moderne tijd

18 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Uit de bron blijkt dat John Stuart Mill zijn ideeën baseert op het abolitionisme: hij vergelijkt de positie van de vrouw met die van een slaaf, beiden zijn onvrij 2
- John Stuart Mill kan gezien worden als inspirator van de vrouwenemancipatiebeweging, want met zijn geschriften roept hij op tot gelijkheid tussen man en vrouw 2

19 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In de negentiende eeuw speelt de sociale kwestie 1
- De paus wil aantonen dat de katholieke kerk oog heeft voor de misstanden om daarmee de rooms-katholieke arbeiders aan zich te binden en te voorkomen dat de katholieke arbeiders zich bij de socialisten aansluiten 1
- In de negentiende eeuw vindt een voortschrijdende democratisering plaats 1
- De paus wil mannen met kiesrecht weghouden van het socialisme / binden aan de katholieke partijen 1

20 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De tekenaar vindt dat de socialisten vrouwen de fabriek injagen zodat ze hun kinderen in de steek laten / verwaarlozen 1
- Dat is in de bron te zien aan Schaper die de vrouwen naar de fabriek stuurt 1
- en aan de verschrikte moeders die naar hun kinderen wijzen die achter Schaper verwaarloosd rondlopen 1

Vraag	Antwoord	Scores
21 maximumscore 2	Een juist antwoord bevat de volgende elementen: <ul style="list-style-type: none"> • een juiste economische verklaring voor het ontstaan van het Modern Imperialisme (bijvoorbeeld de opkomende industrie maakte het veroveren van grondstoffen/afzetmarkten noodzakelijk) • een historisch juist voorbeeld waarmee de uitleg kan worden verduidelijkt (bijvoorbeeld Nederland breidt de controle over Nederlands-Indië/Indonesië uit / intensiveert de controle over Indonesië om verzekerd te zijn van een vaste afzetmarkt) 	1 1
22 maximumscore 3	Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none"> • De kaart laat zien dat tijdens de oorlog ook de (mysterieuze) koloniën helpen in de strijd / aan de Franse kant staan / net als de loyale Engelse bondgenoten de Fransen helpen de beschaving te verdedigen • Door voor een prentbriefkaart te kiezen die door de posterijen wordt bezorgd, wordt de boodschap snel en goedkoop verspreid / wordt de boodschap wijd verspreid (omdat die aan het thuisfront door velen wordt gezien) 	2 1
23 maximumscore 2	Voorbeeld van een juist antwoord is: Met deze kaart kan de onafhankelijkheidsbeweging aantonen dat India voor de inzet voor het moederland onafhankelijkheid verdient / wordt ingezet in een Europees conflict; om dit te voorkomen wil India onafhankelijkheid / als gelijkwaardig worden gezien (als hun hulp nodig is).	
24 maximumscore 2	In een juist antwoord wordt met een historisch juist voorbeeld een verband gelegd tussen de economische crisis van de jaren 1930 en het ontstaan van maatschappelijke onrust waardoor radicale politieke stromingen ontstaan (bijvoorbeeld: na de ineenstorting van de Duitse economie als gevolg van de beurskrach komt het nationaalsocialisme in Duitsland aan de macht -mede- door de verkiezingsoverwinning van Hitler, omdat veel werklozen/verarmde middenstanders op hem stemden).	
25 maximumscore 4	Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none"> • Deze telex is kenmerkend voor de Duitse bezetting in Nederland, omdat tijdens de bezetting het Joodse deel van de bevolking vervolgd wordt / de Nederlandse politie wordt ingeschakeld bij het vervolgen van de Nederlandse Joden • Aan de andere kant is de inhoud niet kenmerkend, omdat beide meisjes uit het kamp weten te ontsnappen / overleven, in tegenstelling tot het grootste deel van de Joodse bevolking van Nederland dat niet onderduikt maar gedeporteerd (en gedood) wordt 	2 2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

26 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Een economische ontwikkeling is de toenemende welvaart in de jaren 1960 waarbij het kopen van een auto voor grotere groepen mogelijk is geworden 1
- Een sociaal-culturele ontwikkeling is het ontstaan van een jongerencultuur / het meer onafhankelijk worden van jongeren. In deze reclame worden de jongeren benadrukt 1

27 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Doe Maar zingt over het verzet tegen de dreigende atoomoorlog die voortvloeit uit de Koude Oorlog.

28 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Doe Maar zet zich af tegen de maatschappij door die af te schilderen als haastig / onpersoonlijk / geobsedeerd door geld, (terwijl de oorlogsdreiging niet ver is). Dat past bij de jongerencultuur waarbij jongeren zich afzetten tegen de gevestigde orde en de misstanden aan de kaak willen stellen.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 24 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

bron 1	Leendert P. Louwe Kooijmans (e.a.), Nederland in de prehistorie, Amsterdam 2005, plaat 26.
bron 2	J. Croon (e.a.), De Antieke beschaving in hoofdlijnen, Amsterdam 1985, pag. 147.
bron 3	ontleend aan: www.answers.com/topic/hippocrates .
bron 4	ontleend aan: J. H. Robinson, Readings in European History, Boston 1905, pag. 49-51.
bron 5	ontleend aan: www.fordham.edu/halsall/source/carol-sum1.html
bron 6	members.tele2.nl/heleenkeller
bron 7	W. Verreist (e.a.), Historische Units, Het vorstelijk absolutisme, Antwerpen 1976, pag. 6.
bron 8	Henri van der Zee, 's Heeren Slaaf, Het dramatische leven van Jacobus Capitein, Amersfoort 2000, pag. 60.
bron 9	J. Sanders, Y. Bos-Rops (red.), Noord-Brabant in de Bataafs-Franse tijd, 1794-1813, Hilversum 2002, pag. 274.
bron 10	E.M. Janssen, De Vrouwenemancipatie in Nederland, 's-Hertogenbosch 1968, pag. 22-24.
bron 11	www.rkddocumenten.nl
bron 12	www.geheugenvannederland.nl

- bron 13 Hans van Lith, Ik denk altijd aan jou, prentbriefkaarten tussen front en thuisfront 1914-1918, Zaltbommel 2009, pag. 123.
- bron 14 R. Kok en E. Somers, Documentaire Nederland en de Tweede Wereldoorlog, deel 29: Westerbork, Zwolle 1990, pag. 680.
- bron 15 farm1.static.flickr.com/165/351701791_85c6235524_o.jpg
- bron 16 www.musicfrom.nl/songteksten/doe_maar/de_bom.html